

MÓZES HUBA
„...amit látott, gyönyörű volt”

Dsida Jenő mai és holnapi olvasóiban
 kiteljesedő költészete

Dsida Jenő költészete folyamatként fogható fel, amelynek kezdeteit vers- és fordításkísérletek sokasága jelzi, közöttük 1923-tól már olyanok is, amelyek kísérlet voltakat meghaladják. A kevéssel későbbiek közül, 1927-ből idézem Dsida egyik Goethe-fordításának többször javított változatát, amely úgy kel versenyre a jeles elődök tolmácsolásával, hogy közben merít is megoldásaikból: „Csúcson, élen hallgat / az éj. / A lombfuvallat / is csekély / sóhajnyi nesz; / fészken elült a madárka. / Várj, – nemsokára / te is pihensz” (Goethe: *A vándor éji dala*).

Egy évvel korábban Márk, Lukács, Máté és János nyomán fogalmazza meg Dsida Jézus szenvedéstörténetének színopszisztát oly módon, hogy idősíkok váltakoztatásával fejezi ki azt, amivel a szenvedéstörténetből 1926-ig szavakba foglalhatóan azonosulni tud: „Éjsötét a kert... a szívem beteg... / A fák között már fákllya közeleg... – / Egy kevés idő és nem láttok engem” (*Evangélium*).

A műfordítások folyamatként felfogott sorozatában Heinét és Goethét – többek között – Catullus és Propertius, Assisi Szent Ferenc és Puskin, Georg Trakl, Ernst Toller és Adolf Meschendörfer, Eminescu és Arghezi követi. Assisi Szent Ferenc magyar fordításai közül a legérzékenyebben Dsidáé juttatja kifejezésre azt a szerepet, amelyet a *Naphimnusz* a népnyelven megszólaló európai lírában betölt. A tizenegy eredeti változatban, köztük hat főváltozatban fennmaradt eminescu-i *Glosszát* tolmácsoló Dsida – egy évtizeden át készült fordításai harmadik főváltozatában – úgy szólaltatja meg magyarul az eredeti negyedik főváltozatát, hogy tolmácsolása zenei hangzásával a múlt század harmincas éveiben még nem ismert hatodik eredeti főváltozat optimizmustöbbletét is előlegezi. A fordítás végső változatának utolsó szakasza: „Légy közömbös holtodiglan, / bármi csábit, hajt előre. / Nincs hullám, mely el nem illan: / bízni balga, félni dőre. / Vésd eszedbe minden módon, / mi

rossz és jó, meg ne tévedj. / Minden új és minden ódon. / Évre év jön, évre év megy.”

A *Glossza* eredetijének hatodik főváltozatát 1989-ben Jancsik Pál fordította. Ennek a fordításnak az utolsó szakasza: „Maradj derűsnek, hidegnek, / Ne félj s ne remélj lobogva. / Minden marad s minden elmegy, / Mivel minden oly egyforma. / Éjszaka után a fényre, / A rossz után várj a jóra. / Míg alá s fel jár a mérce: / Az idő megy s megjön újra.”

A folyamatjelleg Dsida eredeti verseiben, a versek bibliai és egyetemes irodalmi intertextualitásában, a *Leselkedő magány*, a *Nagycsütörtök* és az *Angyalok citeráján* kötet hangváltásaiban is tetten érhető. Mindez ugyanakkor Dsida egyedi hangvételének egységét is biztosítja. Példaképpen a költő halála után több évvel közölt *Vidáman folynak napjaim...* kezdetű költeményt idézném, amely formájával, illetve formaváltozatával az egyetemes és a magyar líra sajátos vonulatába illeszkedik. Az alap az angol–skót népballadának, illetve Vörösmarty Mihály *Szózatának* és Arany János *A walesi bárdok* című balladájának Chevy Chase-strófa nevű versformája, amelyből a magyar irodalomban az első világháborút követően a strófa hosszabb és rövidebb vesszorának összevonásával alakult ki a szorongató feszültséget érzékeltető, álarcos Chevy Chase-periódus. Az új formaváltozatot képviselő testvérverseskből egy-egy sorpárt idézek: „Ő, varázs van a szavakon, hogy a Teljesedés / fordítva értse mind, s legyen elátkozott vetés” (Babits Mihály: *Szittál-e lassú mérgeket*, 1919); „Lesz, ami lesz – még átesünk pár borzalom során. / A balsors – ha mind elveszünk – majd véget ér talán” (Tompai László: *Éji szálláson egy vén vártorony alatt*, 1922); „Úgy pattannék már szertesét, vad véghe-tetlenül, / és nyögve állok, mint az íj, mely nyíltalan feszül” (Jankovich Ferenc: *Epilógus*, 1930-as évek); „»Az nem lehet, hogy annyi szív...« Maradj nyugodt. Lehet. / Nagy hatalmak cserélnek majd hosszú üzenet-tet” (Márai Sándor: *Halotti beszéd*, 1951).

És idézem Dsidától a feltehetően 1935-ben vagy 1936-ban írt *Vidáman folynak napjaim...* kezdetű költemény három szakaszát: „s a világító, sárarany pohár csak fennakad / kezemmel együtt, magasan és minden megszakad, / összedől, mint torony, amely vad földlökést kapott: / megállítod, mint Józsuá, az íjas, a napot. // És síri csönd lesz mindenütt, elhallgat a zene, / mintha örök, tusfekete sötétség kezdene / terjedni lassan, valami emésztő, végtelen / szomorúság,

A szerző 2018. június 11-én, a Petőfi Irodalmi Múzeum Dsida-emlékestjén elhangzott előadásának írott, szerkesztett változata.

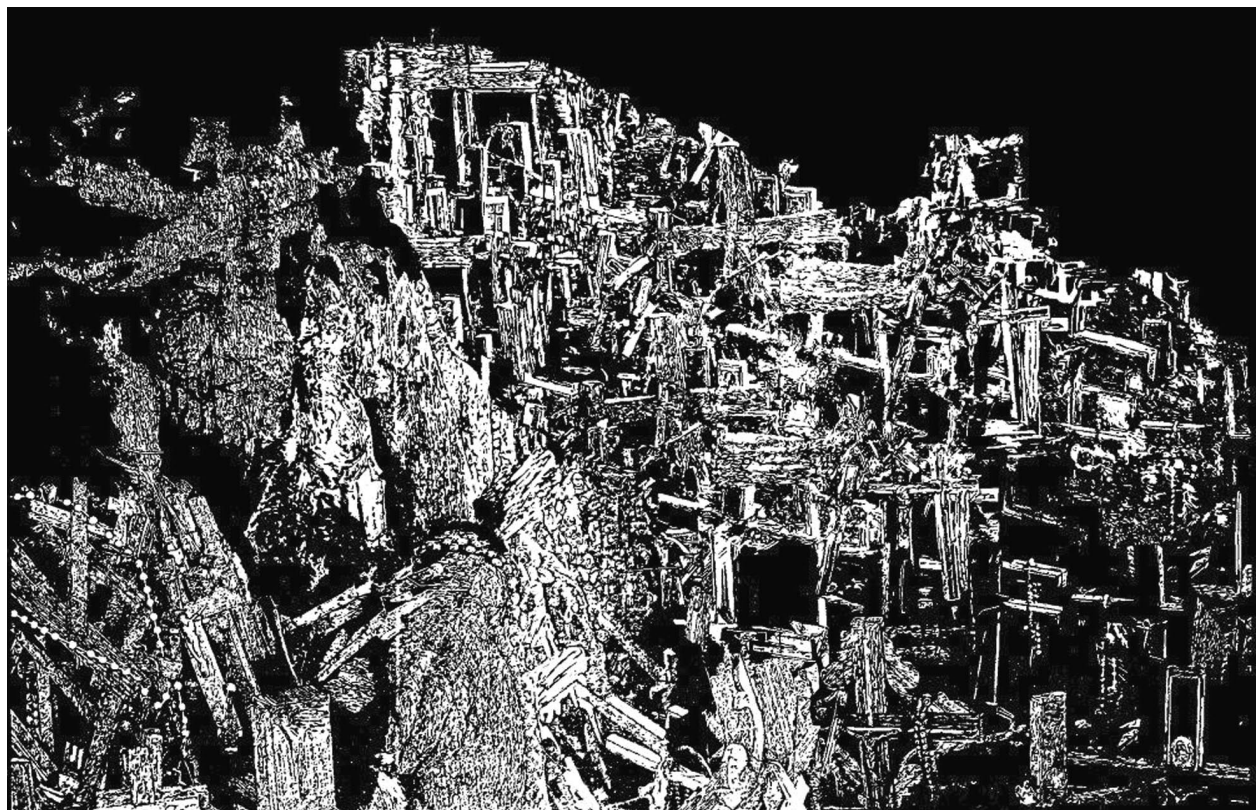
még kék az ég, de kékje éktelen, // még ver a szív, de már kihagy és megpihenni kész, / még van a föld, de füstbe fül, és foszlik az egész, / a fej előre billen és rokkánva hull a váll, / a levegőben a meleg téboly sejtelve száll.”

Ezekből a szakaszokból is megítélhető talán, hogy Dsidának az új formaváltozatban megszólaló verse személyesebb, líraibb jellegű, mint a másoktól korábban idézettek.

A költő halála után jelent meg hat szakaszból álló *Tíz parancsolat* című versfüzére is, amelynek címe alá a posztumusz kötetben a *Töredék* alcím került. Kérdés azonban, hogy az alcímet nem írta-e felül az öntörvényű költői alkotás. Nem véletlen talán, hogy olvastán Thomas Mann *Doktor Faustus*ának az a mozzanata jut eszünkbe, amelyben Beethoven az opus 111-es zongoraszonáta kéttételességét firtató famulusával közli: harmadik tétel megírására „nem volt *érkezése*”. Ha Dsida alkotásának parancsolatait a kőtáblák parancsolataival próbáljuk egyeztetni,

sükségképpen be kell látnunk, hogy az egymást követő szakaszokból valójában semmi sem hiányzik. Dsida versfüzérének utolsó szakasza: „Felebarátod ökre, háza / után kívánságod ne légyen: / ilyen szegénységekre vágni / nagy szegénység és csúnya szegénység. / Orrodba édes illatot gyűjts, / szívedbe békét és mosolygást, / szemedbe fényt, hogy az utolsó / napon is tudj örülni folyvást / s eképpen szólj csak és ne mondj mást: / köszönöm, hogy tápláltatok, / hús, alma, búza, lencse, borsó! / Amint jó volt hozzám a bölcső, / tudom, hogy jó lesz a koporsó. / Ki most lefekszik, nem kívánta, / hogy földje legyen, háza, ökre, / de amit látott, gyönyörű volt / és véle marad mindörökre. / És övé marad mindörökre.”

Ahogy a *Tíz parancsolat*ot nem tekintjük, nem tekinthetjük töredéknek, nem állíthatjuk azt sem, hogy a költő korai halálával költészete befejezetlen maradt volna. A több évtizeden át mesterségesen támasztott akadályok ellenére ez a költészet bennünk, mai és holnapi olvasóiban teljesedik ki.

Keresztek hegye I. – Mindenkinek (2014, linómetszet)